

บทที่ 2

แนวความคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ของการพิจารณาคดีแพ่งโดยขาดนัดและการขอพิจารณาคดีใหม่ ระบบและทฤษฎีการพิจารณาและสืบพยาน

1. แนวความคิดพื้นฐานและวัตถุประสงค์ ของการพิจารณาคดีแพ่งโดยขาดนัดและการขอพิจารณาคดีใหม่

1.1 วัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีแพ่งโดยขาดนัด

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ที่กำหนดหลักกฎหมาย บังคับใช้กฎหมายสารบัญญัติ กล่าวคือ กฎหมายแพ่งกำหนดสิทธิหน้าที่คู่ความ แต่เมื่อเกิดข้อพิพาทมีการโต้แย้งสิทธิหรือมีความจำเป็นที่ต้องใช้สิทธิทางศาล¹ การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นตอนต่างๆ ต้องเป็นไปหลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

วัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยขาดนัดในคดีแพ่ง² เพื่อบังคับคู่ความที่ขาดนัดคล้ายกับเป็นบทลงโทษ ทั้งนี้เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายระมัดระวังหน้าที่ของตนและมาต่อสู้คดีและดำเนินกระบวนการพิจารณายังศาลโดยสม่ำเสมอ³ โดยที่คู่ความที่ขาดนัดต้องถูกจำกัดสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิในนำพยานหลักฐานเข้าสืบ สิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการพิจารณาดำเนินต่อไปได้อย่างอย่างรวดเร็ว และเป็นธรรม

1.2 แนวความคิดพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของการขอให้พิจารณาคดีใหม่ การขอให้พิจารณาคดีใหม่แนวคิดพื้นฐานของการพิจารณาคดีใหม่วิวัฒนาการมาจากหลัก “audi alteram partem” หรือ “หลักการฟังความทั้งสองฝ่าย” เป็นหลักวิธีสบัญญัติที่เก่าแก่ตั้งแต่สมัยโรมัน ซึ่งเป็นหลักหนึ่งของหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ natural justice⁴

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55

² ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย กล่าวว่า “การขาดนัดในคดีอาญามีขึ้นเพื่อคุ้มครองจำเลย เพราะการพิจารณาในคดีอาญาจำเลยย่อมได้รับความลำบาก กล่าวคืออาจต้องถูกจองจำหรือมีเช่นนั้นก็ต้องหาประกันมาให้ศาล ฉะนั้นจึงไม่ควรให้โจทก์ขาดนัดเพราะศาลต้องเลื่อนคดีไปวันอื่นเป็นการเสียเวลาแก่จำเลย ดู ณรงค์ โจหาญ, “ฎีกาวิเคราะห์ : โจทก์ไม่มาศาล (คดีอาญา),” วารสารนิติศาสตร์ 15 (15 กันยายน 2528) : 160.

³ พระนิติการณ์ประสม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 652.

⁴ Paul Jackson, Natural Justice, 2nd ed. (London : Sweet & Maxwell, 1979), pp. 6-7.

วัตถุประสงค์ เพื่อให้โอกาสคู่ความได้ ได้มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งว่าด้วยขาดนัด ศาลมีอำนาจมีคำสั่งแสดงว่าคู่ความขาดนัด โดยไม่ต้องรอฟังเหตุผลจากคู่ความที่ขาดนัดเสียก่อน⁵ ดังนั้นจึงไม่อาจแน่ใจได้ว่าคู่ความที่ขาดนัดได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีถูกต้องเพียงพอแล้วหรือยัง เพื่อเป็นการคุ้มครองคู่ความที่ไม่ทราบว่าถูกฟ้องร้องหรือมิได้ตั้งใจหรือมีเหตุอันสมควรให้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี และเพื่อประโยชน์ในการชี้แจงนำพยานหลักฐานของศาล กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้คู่ความที่ขาดนัด มีสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่⁶

2. ระบบการพิจารณาและสืบพยานโดยทั่วไป

ระบบกฎหมายที่สำคัญของโลกมีหลายระบบ แต่ระบบที่สำคัญสำหรับประเทศเสรีประชาธิปไตย มีอยู่สองระบบ คือ ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ทั้งสองระบบกฎหมายมีการพิจารณาคดีและการสืบพยานแตกต่างกันสำหรับระบบคอมมอนลอว์ใช้ระบบที่เรียกว่าระบบกล่าวหา (accusatorial system) ส่วนระบบซีวิลลอว์ใช้ระบบที่เรียกว่าระบบไต่สวน (inquisitorial system)⁷

2.1 ระบบกล่าวหา (accusatorial system)

เป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมีกำเนิดในประเทศอังกฤษก่อนแล้วต่อมาถูกนำไปใช้ในประเทศอาณานิคมของอังกฤษ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสิงคโปร์ เป็นต้น การพิจารณาชี้ขาดว่าฝ่ายใดกระทำความผิดหรือถูกไม่สำคัญอยู่ที่การนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความจริง แต่สำคัญอยู่ที่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ปฏิบัติตามกติกาส่งผู้พิพากษาวางไว้ได้ครบถ้วน ฝ่ายนั้นก็เป็นผู้ชนะคดีเช่นการสั่งให้คู่ความพิสูจน์การแพ้ชนะด้วยการแข่งขันดำเนิน ลูโซไฟ หรือต่อสู้กันด้วยหอกดาบจนแพ้ชนะ ในการตัดสินนี้ส่วนมาก

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 131/2509

⁶ อุเทน ศิริสมรรถการ, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งเพราะเหตุขาดนัด,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 27.

⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2536), หน้า 23.

เป็นเรื่องถือเอาความเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาเชื่อกันมาเป็นเครื่องหยั่งความแพ้ชนะด้วย ในอังกฤษเพิ่งเลิกวิธีการที่ถือว่าล้าสมัยไปเมื่อไม่ถึงสองร้อยปีมานี้⁸ ระบบกล่าวหานี้ถือหลักว่าศาลหรือผู้พิพากษาจะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามที่ศาลสั่ง ถ้าคู่ความไม่พิสูจน์ข้อเท็จจริงใดซึ่งตนมีหน้าที่ที่ย่อมแพ้ในประเด็นข้อนั้นระบบกล่าวหาจึงมีกฎเกณฑ์ในการสืบพยานหลักฐานที่ละเอียดและเคร่งครัด ในระบบนี้ถึงแม้จะยอมรับอำนาจของศาลในการเรียกพยานมาสืบหรือในการซักถามพยาน แต่ศาลก็จำกัดบทบาทตัวเองจะกระทำต่อเฉพาะเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม การซักถามของศาลมักจะจำกัดเฉพาะเพื่อให้คำเบิกความนั้นกระจ่างชัดหรือเมื่อศาลมีข้อสงสัยในความหมายของคำเบิกความเท่านั้น ส่วนการเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมโดยศาลนั้นพบว่ามีน้อยมาก⁹

เนื่องจากระบบนี้เน้นความเป็นกลางของศาล บทบาทศาลในการเสาะหาข้อเท็จจริงในคดีมีน้อย เป็นเรื่องของคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง จึงมีการเรียกการดำเนินคดีระบบนี้ว่าเป็น ระบบคู่กรณี (adversary system) ส่วนในคดีอาญาศาลอาจเข้าไปมีบทบาทในการซักถามพยานบ้าง เพื่อความเป็นธรรมแก่จำเลย หรือคอยดูแลให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลย แต่ศาลจะซักถามพยาน เพียงเพื่อให้เกิดความชัดเจนหรือเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเท่านั้น ศาลจะไม่ถามพยานในเรื่องนอกเหนือจากที่คู่ความนำสืบ การดำเนินคดีย่อมเป็นไปตามกฎเกณฑ์การพิจารณาและการสืบพยาน ทั้งศาลและคู่ความจะต้องปฏิบัติตาม โดยเคร่งครัด การกระทำผิดกฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจมีผลให้คดีถูกยกฟ้องได้¹⁰

2.2 ระบบไต่สวน (inquisitorial system)

เป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมันในประเทศที่ใช้ระบบซิวิลลอว์ เป็นระบบการพิจารณาของประเทศที่ใช้ซิวิลลอว์ ระบบนี้มีที่มาจาก การชำระความของพระในศาสนาโรมันคาทอลิก ซึ่งพิจารณาคดีที่มีผู้กระทำผิดต่อกฎหมายศาสนา

⁸ โอสด โกติน, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, 2538), หน้า 4.

⁹ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เคนโกรว จำกัด, 2542), หน้า 4-5.

¹⁰ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 24.

ด้วยวิธีการชักฟอกโดยคณะกรรมการ ผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาจึงมีเพียงสองฝ่าย คือผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนไม่จำเป็นต้องมีคนกลาง ผู้ไต่สวนหรือผู้ทำการชำระความเป็นผู้ซักถามพยานและเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเอง¹¹ ระบบนี้ถือว่าหน้าที่ในการค้นหาข้อเท็จจริงเป็นของศาล ศาลมีบทบาทสำคัญในการสืบพยานงคสืบพยานใดก็ได้ ถึงแม้ว่าความจะมีสิทธินำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล แต่ศาลสามารถสั่งให้สืบพยานเพิ่มเติมได้อีกวิธีการถามพยานก็ให้ศาลซักถามก่อนแล้วให้คู่ความซักถามภายหลัง ในระบบไต่สวนนี้กฎหมายลักษณะพยานไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญนัก¹² ระบบนี้ศาลมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ โดยศาลไม่ถูกจำกัดแต่เฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความเสนอต่อศาล แต่มีอำนาจที่จะค้นหาความจริงเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีด้วย¹³ นอกจากนี้การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก การพิจารณาคดีโดยเฉพาะคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์ไม่มีบทบาทมากนักเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐาน ส่วนระดับของความช่วยเหลือเล็กน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระบบของแต่ละประเทศ เช่นในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการอาจนั่งซักถามบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้¹⁴

สำหรับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบซิวิลลอว์ เช่น ประเทศฝรั่งเศสในสมัยแรกๆยังมีระบบก่อนไปทางระบบกล่าวหาอยู่ การดำเนินกระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับ การริเริ่มของคู่ความแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้บทบัญญัติบางประการที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของศาลในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณาก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลมักไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริงของคดี¹⁵ และจะมีคำสั่งต่างๆ เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาเฉพาะที่คู่กรณี

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

¹² พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 4.

¹³ สิริพันธ์ พลรบ และวรรณชัย บุญบำรุง, “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมโนสารแ่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,” วารสารนิติศาสตร์ (ปีที่ 29 ฉบับที่ 3 กันยายน 2542) : 441.

¹⁴ เข็มชัย ชุติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2529), หน้า 2.

¹⁵ ศ.ดร.คณิต ณ นคร ตั้งข้อสังเกตว่า ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยในทางปฏิบัติในปัจจุบันศาลวางเฉยโดยสิ้นเชิง ทำนองเดียวกับศาลในประเทศ ที่การดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (popularklage หรือ Prosecution) ซึ่งทางปฏิบัติไม่มีกฎหมายสนับสนุน ดู คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 14.

ได้ร้องขอเท่านั้นวิธีปฏิบัติดังกล่าวเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดดั้งเดิมที่ว่า ศาลไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องที่เป็นประโยชน์ของเอกชน เพราะอาจทำให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ หากศาลริเริ่มที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ ด้วยตนเอง และยังสามารถทำให้เป็นการบิดเบือนความประสงค์ของคู่ความได้ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงมีลักษณะเป็นแบบเสรีนิยม (liberalism) ซึ่งแนวความคิดของช่วงศตวรรษที่ 19 และตอนต้นศตวรรษที่ 20 แต่พอช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แนวความคิดใหม่ก็เริ่มก่อตัวขึ้นนักกฎหมายชาวเยอรมัน เริ่มเห็นความจำเป็นที่เกี่ยวกับอำนาจของศาล ในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณา และการที่ศาลต้องรู้จักริเริ่มใช้อำนาจดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา นอกจากนี้ การที่กฎหมายจำกัดขอบเขตของศาลจนเกินไป หรือตัวศาลเองไม่พยายามที่จะใช้อำนาจที่มีอยู่นั้น จะทำให้คู่ความไม่กระตือรือร้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา มีผลทำให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความล่าช้า ดังนั้น การพิจารณาคดีเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงจะง่ายขึ้น และเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคหรือความผิดพลาดอันเกิดจากความไม่เอาใจใส่ หรือด้อยความรู้ความสามารถของคู่ความ จึงควรให้ศาลมีบทบาทมากขึ้น ในการซักถาม ในการสนับสนุนหรือแนะนำคู่ความ ทนายความ และพยาน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องครบถ้วน กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศในกลุ่มนี้ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเยอรมัน ปี ค.ศ. 1877 จึงกำหนดขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาซึ่งมีลักษณะได้ส่วนมากขึ้น¹⁶

ในประเทศฝรั่งเศสก็ได้ได้รับอิทธิพลจากประมวลกฎหมายดังกล่าว แนวความคิดเกี่ยวกับระบบกล่าวหาได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก บทบาทของศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่มีลักษณะเป็นเชิงรุก มีผลทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คู่ความฝ่ายที่สุจริตจึงได้รับความเสียหายหรือเสียเปรียบแก่คู่ความที่มีเจตนาที่จะประวิงคดี จากปัญหาดังกล่าว ทำให้มีการพัฒนาแนวความคิดใหม่ว่า ความยุติธรรมทางแพ่งเป็นบริการของรัฐหรือบริการสาธารณะอย่างหนึ่ง โดยรัฐมีหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และให้ภาระหน้าที่ดังกล่าวบรรลุผล จำเป็นต้องต้องจัดให้มีบริการสาธารณะเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่งได้แก่ศาลต่างๆ และตัวผู้พิพากษาเองซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญอันหนึ่ง จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ศาลควรจะต้องมีบทบาทโดยตรงในการให้บริการเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการควบคุม หรือกำหนดทิศทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่นปราศจากอุปสรรคอันเกิดจากความไม่ร่วมมือหรือการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตในการดำเนิน

¹⁶ สิริพันธ์ พลรบ และวรรณชัย บุญบำรุง, “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,” : 445.

กระบวนการพิจารณาของคู่ความและบุคคลอื่นๆ จากแนวความคิดดังกล่าวจึงมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลายครั้ง ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสฉบับ ปี ค.ศ. 1975 ได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ในหลายขั้นตอนแต่ยังคงหลักการพื้นฐานดั้งเดิมของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งคือ “หลักเรื่องความประสงค์ของคู่ความ” ซึ่งเป็นหลักของระบบกล่าวหาไว้เป็นจำนวนมากเช่นกัน โดยมีแนวคิดที่จะผสมผสานระบบกฎหมายทั้งสองระบบไว้ด้วยกัน โดยส่วนหนึ่งปล่อยให้เป็นสิทธิของคู่ความในขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเริ่มต้นคดีและการดำเนินกระบวนการพิจารณา ส่วนศาลมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเรียบร้อย วิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในกลุ่มประเทศซิวิลลอว์ มีแนวโน้มที่พยายาม พัฒนาไปในทิศทางที่จะนำหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาที่มีลักษณะได้สวนมากขึ้น¹⁷

ประเทศไทยแม้ว่าจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบซิวิลลอว์ และกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ถูกบัญญัติไว้ในรูปประมวลกฎหมายก็ตาม แต่ปรากฏว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไทยได้รับอิทธิพลอย่างมากจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของอังกฤษ โดยชั้นยกร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้ร่างกฎหมายซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศสได้อาศัย บทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 ซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงมีบทบาทในชั้นยกร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 เป็นหลักโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติบางส่วนจากข้อบังคับว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาลกงสุลของอังกฤษในประเทศไทย พ.ศ. 2441 จาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสและจากกฎหมายประเทศต่างๆ ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามาจากประเทศใดบ้าง¹⁸ ซึ่งเมื่อได้พิจารณาขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการสืบพยาน จะเห็นได้ว่าเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของอังกฤษ แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องบทบาทหรืออำนาจของศาลในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยทั่วไปและการรับฟังพยานหลักฐาน ตลอดจนอำนาจศาลที่จะสั่งในบางเรื่องได้เองโดยที่คู่ความไม่ต้องร้องขอ เช่น เรื่องละเมิดอำนาจศาล (มาตรา 33) เรื่องอำนาจที่ศาลจะเรียกให้ คู่ความหรือพยานมาชี้แจงข้อเท็จจริงต่อศาลและซักถามพยานตามที่เห็นจำเป็น (มาตรา 86 วรรคท้าย และมาตรา 87 (1))

¹⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 446.

¹⁸ รายละเอียดการร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดู ชาญชัย แสงศักดิ์ และคณะ อธิธิพลกฎหมายปกครองฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย วารสารกฎหมายปกครอง 14 (สิงหาคม 2538) : 644-675.

จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะของระบบไต่สวนในระยะหลังๆ นักกฎหมายไทย¹⁹ จึงเห็นว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยน่าจะเป็นระบบผสมระหว่างระบบกล่าวหา กับระบบไต่สวน

หากพิจารณาบทบัญญัติเกี่ยวกับการสืบพยานการดำเนินกระบวนการพิจารณาในทางปฏิบัติ แล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลไทยมีลักษณะค่อนข้างไปทางระบบกล่าวหาค่อนข้างมาก เนื่องจากอิทธิพลของแนวความคิดของระบบ Common Law ที่ว่าศาลควรวางตัวเป็นกลางและเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับคดีมากเกินไปอาจเสียความเป็นกลางและอาจเป็นเหตุให้คู่ความคัดค้าน ผู้พิพากษาได้ บทบาทของศาลไทยจึงไม่ค่อยมีลักษณะเป็นเชิงรุก การดำเนินกระบวนการพิจารณาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความริเริ่มของคู่ความ ศาลแทบจะไม่ค่อยใช้ดุลพินิจมีคำสั่งต่างๆ เกี่ยวกับ กระบวนการพิจารณาเอง การกำหนดทิศทางและระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงมักขึ้นอยู่กับบทบาทของคู่ความเป็นส่วนใหญ่²⁰ ส่วนทางด้านคู่ความเองนั้น คงจะปฏิเสธไม่ได้เช่นกัน ว่าต้องประสบปัญหาในเรื่องที่คู่ความพยายามใช้ชั้นเชิงในทางวิธีพิจารณาโดยเฉพาะเกี่ยวกับการอ้างและการสืบพยาน ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องล่าช้า หรือทำให้คู่ความชนะคดีกันด้วยชั้นเชิงทางวิธีพิจารณามีใช้ด้วยเนื้อหาของคดี²¹

ในปัจจุบันศาลไทยมีบทบาทในการไต่สวนมากยิ่งขึ้น เช่น พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 มาตรา 193 จัดว่า บัญญัติว่าในคดี มโนสาร่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่ เห็นสมควร หรือแม้แต่ในเรื่องการพิจารณาโดยขาดนัด เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การศาลมีอำนาจ

¹⁹ ขวเลิศ โสภณวัต, กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริง หรือ, คู่มือ 28 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2524) : 36-47.

²⁰ ประมวลจริยธรรมตุลาการค่อนข้างเน้นหลักไปในระบบกล่าวหา ข้อ 9 ผู้พิพากษา พึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ และการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนาย ความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อ เมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง

²¹ สิริพันธ์ พลรบ และวรรณชัย บุญบำรุง, “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมโนสาร่าและคดี ไม่มีข้อยุ่งยากกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,” : 447.

เรียกพยานหลักฐานจากโจทก์มาสืบได้เองเช่นกัน²² การที่กฎหมายให้อำนาจศาลเรียกพยานมาสืบเองเป็นระบบที่ให้ผู้พิพากษามีบทบาท ในการแสวงหาความจริงแห่งคดี ซึ่งค่อนข้างไปในทางที่จะเป็นระบบได้ส่วน

เนื่องจากระบบทั้งสองเป็นวิธีการของศาลในสมัยโบราณ เมื่อเวลาล่วงนานเข้าวิทยาการกฎหมายก็เจริญขึ้นตามลำดับ วิธีค้นหาข้อเท็จจริงของศาลต่างๆ ในโลกก็เปลี่ยนไปตามความเจริญของโลก ในปัจจุบันความแตกต่างของสองระบบมีไม่มาก เพราะทั้งสองระบบต่างยอมรับจุดอ่อนของตน และได้ปรับปรุงระบบการพิจารณาโดยเอาส่วนดีของอีกระบบหนึ่งมาใช้ จนทั้ง 2 ระบบมีลักษณะใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่²³

3. แนวคิดพื้นฐานและหลักทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีดังนี้

ในการศึกษากฎหมายวิธีสบัญญัติในประเทศไทยในเบื้องต้นจำเป็นต้องศึกษาแนวทางในการวางระบบวิธีพิจารณาให้สอดคล้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเพราะระบบวิธีพิจารณาดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดกรอบและหลักเกณฑ์ต่างๆ ในรายละเอียดของกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้กฎหมายแพ่ง ในคดีแพ่ง คู่ความเป็นผู้พิสูจน์ข้อเท็จจริงต่อศาล โดยพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐาน โดยสรุป กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีหน้าที่ ทำให้กฎหมายแพ่งได้มีการบังคับใช้อย่างแน่นอนและสัมฤทธิ์ผล เพื่อเป็นการประกันสิทธิของประชาชนโดยการใช้สิทธิทางศาล

แนวคิดพื้นฐานและหลักทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีดังนี้

3.1. หลักความตกลงหรือหลักการเจรจา (Vehandlungsmaxime)²⁴ หรือหลักความประสงค์ของคู่ความ (Le principe dispositif หรือ The dispositif system)²⁵ ในคดีแพ่งนั้นเมื่อคู่ความเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐาน ถือว่าเป็นหลักการที่สำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในทางแพ่งเคารพหลักในเรื่องการแสดงเจตนาของคู่ความเป็น

²² พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543 มาตรา 198 ทวิ วรรคสอง

²³ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 25.

²⁴ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2536), หน้า 8.

²⁵ สิริพันธ์ พลรบ และวรรณชัย บุญบำรุง, “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนาและคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,” : 443.

หลักสำคัญ คู่ความจะตกลงประนีประนอมยอมความในศาลก็ย่อมกระทำได้ โดยที่คู่ความทำข้อตกลงที่ไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย หรือโดยการที่ให้โจทก์ถอนฟ้องไปจากศาล และไม่ว่าการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วเพียงใด ศาลก็มีอำนาจที่จะเปรียบเทียบให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อพิพาทนั้น²⁶

กฎหมายแพ่งถือหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาเป็นสำคัญ การแสดงเจตนาของคู่ความ เช่น คู่ความสามารถทำกันได้ ในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงนั้นโดยหลักศาลต้องใช้พยานหลักฐานในสำนวนเป็นหลักในการวินิจฉัย ซึ่งขาดตัดสินคดี แต่โดยหลักความตกลงหรือหลักการเจรจา คู่ความในคดีแพ่งอาจตกลงกันให้ศาลรับฟังพยานหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานใดเป็นการยุติก็ได้ คำทำนั้นโดยหลักก็คือคำรับของคู่ความชนิดหนึ่งซึ่งเป็นคำรับที่มีเงื่อนไขบังคับก่อนไว้ว่า ถ้าเกิดเหตุการณ์อย่างนั้นๆขึ้นคู่ความจะยอมรับเรื่องที่โต้เถียงกันในคดีนั้น คำทำที่คู่ความทำกันโดยชอบแล้วนั้น ศาลก็จะพิพากษาไปตามคำทำนั้นจะไปพิพากษาหรือไปดำเนินการอย่างอื่นไม่ได้ คำทำนั้นมีหลายประเภท เช่น ทำสาบาน ทำพยาน ทำผลของคดี คำทำต้องไม่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในคดีอาญามีให้คู่ความทำกันเพราะยึดหลักการตรวจสอบ (Untersuchungsgrund)²⁷ เป็นการตรวจสอบความจริงเริ่มต้นด้วยให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง พนักงานอัยการก็มีหน้าที่ตรวจสอบอีกถ้าการสอบสวนไม่สิ้นกระแสความก็สั่งให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติมส่งพยานหลักฐานมาซักถามแล้วก็สั่งเพื่อสอบสวนเอง ศาลก็ตรวจสอบ การทำไม่ใช่การตรวจสอบ เรื่องการตกลงทำกันในคดีอาญาไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับก็ไม่ได้²⁸

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 21 วรรคแรก

²⁷ รศ. ดร. กมลชัย รัตนสกาวงศ์ ใช้คำว่า “หลักการพิสูจน์ความจริง”

(ดู กมลชัย รัตนสกาวงศ์, “หมายเหตุคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1086/2530, “ในคำพิพากษาศาลฎีกา พ.ศ. 2530 เล่ม 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, 2530 หน้า 162.)

²⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1570/2511

ความแตกต่างระหว่างนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญากับนิติสัมพันธ์ทางวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ทางแพ่งเป็นนิติสัมพันธ์สามฝ่าย คือเป็นเรื่อง “ข้อพิพาททางกฎหมาย” ที่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องสองฝ่ายเท่าเทียมกันเป็นคู่กรณีพิพาทต่อหน้าศาลซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายที่สาม ต่างกับคดีอาญาที่องค์กรรัฐเข้าคลี่คลายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่ง²⁹ (โดยจำเลยในคดีอาญาอยู่ในฐานะประธานในคดี และมีเจ้าพนักงานรัฐเช่น ตำรวจ, อัยการ และศาล ทำหน้าที่ค้นหาความจริงในคดี) การรักษาความสงบเรียบร้อยเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม เป็นภาวะที่สำคัญของรัฐ การดำเนินคดีอาญาจึงใช้ หลักการตั้งสิทธิโดยเจ้าพนักงานของรัฐ (Die officialmaxim)³⁰

ตามหลักหลักเจรจา หรือหลักความตกลง หรือหลักความประสงค์ของกลุ่มความ อำนาจของศาลถูกจำกัดโดยสิทธิต่างๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของกลุ่มความ ศาลมีบทบาทเพียงเสมือนกรรมการตัดสิน ที่จะพิจารณาปรับกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงเท่านั้น สำหรับศาลในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) นั้น โดยปกติจะทำหน้าที่เพียงควบคุมการสืบพยานของกลุ่มความ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น เป็นเรื่องที่คุณภาพที่ต้องเสนอข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่สำคัญต่อศาล ศาลเพียงแต่ฟังการสืบพยานโดยจะควบคุมว่าคำถามใดจะสามารถถามพยานได้หรือไม่ และจะซักถามพยานเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และศาลยังไม่มีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงเท่าที่ควร แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดอำนาจศาลไว้พอสมควรก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติศาลจะไม่พยายามใช้อำนาจนั้น เพราะเกรงว่าคุณภาพจะคัดค้านว่าศาลวางตัวไม่เป็นกลาง³¹ โดยหลักความตกลงกลุ่มความเป็นฝ่ายพิสูจน์ข้อเท็จจริงคดี แต่ในกรณีที่กลุ่มความขาดนัดไม่สามารถตกลงหรือเจรจากันได้ จึงต้องนำเอาหลักการตรวจสอบ หรือหลักพิสูจน์ความจริงมาบังคับใช้แก่กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งวิสามัญ³² โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิสูจน์ตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี เช่นกรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีมิได้ ศาลต้องพิสูจน์ความจริงจากพยานหลักฐานโจทก์ที่นำเสนอต่อศาล โดยพิจารณาคำฟ้องของโจทก์ว่าต้องมีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือ การที่ศาลสั่งให้โจทก์ส่งพยานเอกสารตามที่ศาลเห็นว่า

²⁹ คณิต ฒ นคร , “วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง”

วารสารอัยการ, (4 มิถุนายน 2524) หน้า 55.

³⁰ W. Grunsky, *Grundlagen des Verfahrensrechts*. 2.Aufl., Bieleld 1974, S. 24-25.

³¹ สิทธิพันธ์ พลรบ และวรรณชัย บุญบำรุง, “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนาและคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,” : 442-443.

³² W. Grunsky, *Grundlagen des Verfahrensrechts*, S. 20.

จำเป็นแทนการสืบพยาน³³ หรือ ในกรณีโจทก์ขาดนัดพิจารณาศาลมีอำนาจจำหน่ายคดี เว้นแต่ จำเลยมีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีต่อไป³⁴

ตามหลักเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ไม่มีความประสงค์ให้ คู่ความพิพาทกัน ดังนั้นหากมีโอกาสที่ศาลจะทำการ ไกล่เกลี่ยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้รวมชอมกันได้ กฎหมายก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของศาล

ศาสตราจารย์ ธานินทร์ ภัยวิเชียร ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า การทำสัญญาประนีประนอมยอม ความ กันจะสมบูรณ์เมื่อคู่สัญญากระทำโดยใจสมัคร มิได้ถูกบังคับขู่เข็ญ จึงย่อมเป็นผลดียิ่งกว่า การตัดสินใจให้แพ้ชนะ เพราะผู้แพ้ย่อมจะมีความไม่พอใจ และอาจก่อให้เกิดการอาฆาตมาดร้าย ส่วน ผู้ชนะก็เชื่อว่ามีความสุข เพราะเว้นเกรงการจ้องแค้น ดังนั้นการประนีประนอมยอมความจึงจัด เป็นหัวใจสำคัญของการแสดงถึงความเป็นผู้พิพากษาที่ดีมีความสามารถด้วยเพราะเป็นการยังความ สงบสุขมาสู่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่ว่า สุขอื่นใดเหนือความสงบสุขเป็นไม่มี³⁵

3.2. หลักคุ้มครองสิทธิของคู่ความในวิธีพิจารณา หรือหลักศาลต้องรับฟังข้อเท็จจริงจาก คู่ความทั้งสองฝ่าย (audi alteram partem) ถือเป็นหลักที่สำคัญของหลัก natural justice เป็นหลักที่ ศาลมีหน้าที่ต้องคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งสองฝ่ายเท่าที่กฎหมายจะได้ให้อำนาจศาลที่จะทำได้ โดยหลักศาลจะต้องฟังความทุกฝ่าย ซึ่งหลักนี้ตรงกับสุภาษิตอังกฤษว่า Both sides must be heard ในการพิจารณาคดีคู่ความต้องมีโอกาสต่อสู้อย่างเต็มที่ที่มีโอกาสแถลงในระหว่างพิจารณาอย่าง เปิดเผย เพื่อป้องกันมิให้ศาลพิจารณาตามอำเภอใจ เพราะมนุษย์ไม่อาจถูกปฏิบัติในลักษณะวัตถุ ของวิธีพิจารณา (Nie darf der Mensch als blosses Objekt eines Verfahrens behandelt werden.) ประโยคดังกล่าวข้างต้นคือความหมายของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในวิธีพิจารณาทุกประเภท J.M. Wintrich ให้คำอธิบายไว้ว่า “การสร้างสรรค์สังคมจากเสรีชนที่มีความเป็นอิสระในตัวของตนเอง โดยเริ่มจากการแลกเปลี่ยนหรือร่วมกันทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ก็เพราะทำให้ความเป็นมนุษย์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นสังคมจึงต้องยอมรับว่าสมาชิกแต่ละคนในสังคมมีความ เสมอภาคกันและมีคุณค่าของตนเอง ไม่อาจตกเป็นเพียงวัตถุของวิธีพิจารณา มนุษย์จะเป็นบุคคลที่

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 198 ทวิ

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 201

³⁵ ธานินทร์ ภัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1

เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมและอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์นั้น บุคคลทุกคนในสังคมจะต้องเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน”³⁶

หลักคุ้มครองสิทธิของคู่ความในวิธีพิจารณา หรือหลักศาลต้องรับฟังข้อเท็จจริงจากคู่ความทั้งสองฝ่าย เช่น กรณีการสืบพยานต้องทำต่อหน้าคู่ความที่มาศาลและโดยเปิดเผย เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาจะต้องสืบพยานต่อหน้าจำเลย และที่สำคัญที่สุดในการสืบพยานศาลจะต้องให้โอกาสแก่คู่ความทุกฝ่ายเต็มที่ในอันที่จะมาฟังการพิจารณา และใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณานั้น³⁷ กรณีที่คู่ความฝ่ายใดยื่นคำขอด้วยเรื่องใดๆ ต่อศาลจึงมักมีการส่งสำเนาแนบไปด้วย เพื่อจะได้จัดส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และหากคำขอใดๆ กฎหมายมิได้ให้อำนาจที่จะทำได้แต่ฝ่ายเดียวแล้วก็ห้ามมิให้ศาลทำสิ่งเรื่อนั้นๆ โดยไม่ให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่จะทำการคัดค้านได้ก่อน หรือ หากแม้เป็นคำขอที่อาจทำได้แต่ฝ่ายเดียวก็ให้ศาลใช้ดุลพินิจที่จะฟังคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ก็ได้³⁸ หรือถ้าศาลมีเหตุสงสัยว่าจำเลยไม่ทราบหมายเรียกให้ยื่นคำให้การ เช่น ตามรายงานการส่งหมายว่า จำเลยย้ายภูมิลำเนา แต่มีคนอื่นรับไว้แทน หรือจำเลยป่วยหนักรับหมายไว้โดยไม่รู้สีกตัว ศาลอาจยังไม่สั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแต่จะให้ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องใหม่ หรือส่งโดยวิธีอื่น³⁹

นอกจากนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ ศาลชอบที่จะยกข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นอ้างได้ เมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะยกข้อเหล่านี้ขึ้นวินิจฉัยแล้วพิพากษาคดีไปก็ได้⁴⁰ ข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ศาลจะยกขึ้นวินิจฉัยคดีได้เองนั้นต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยชอบ ส่วนข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากพยานหลักฐานนอกประเด็น ไม่เกี่ยวกับคู่ความจะต้องนำสืบหรือไม่มีกฎหมายบังคับให้แสดงนั้น ศาลจะรับฟังมาวินิจฉัยข้อกฎหมายไม่ได้⁴¹

³⁶ กมลชัย รัตนสกาวงศ์, พื้นฐานความรู้ทั่วไปหลักกฎหมายปกครองเยอรมัน

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), หน้า 110.

³⁷ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 250.

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 21

³⁹ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ถึงภาค 3, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), หน้า 153.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5)

⁴¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1121/2492 (ประชุมใหญ่)

3.3. หลักศาลต้องพิพากษามาตามข้อเท็จจริง อำนาจในการฟ้องคดีแพ่งนั้น เป็นอำนาจของบุคคลที่มีไว้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนหรือมีไว้เพื่อรับการชดใช้หรือทดแทนในการสูญเสียบางสิ่งบางอย่างไป ซึ่งบุคคลจะต้องฟ้องร้องหรือมาขอความยุติธรรมจากศาลต้องมาด้วยความสุจริต (He who come to equity must come with clean hands) ก่อนที่ศาลจะพิพากษาคดีว่าคู่ความฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก ใครมีสิทธิหน้าที่ ศาลต้องชี้ขาดข้อเท็จจริงบางอย่างอันเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ ถ้าหากศาลยังไม่อาจฟังข้อเท็จจริงให้เป็นยุติ ศาลก็ไม่อาจยกข้อกฎหมายขึ้นปรับว่าฝ่ายใดมีสิทธิหรือความรับผิดชอบอย่างไรได้ ก่อนศาลจะชี้ขาดข้อเท็จจริงได้ คู่ความต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามข้ออ้างข้อเถียงของตน เพื่อแสดงให้ศาลเห็นว่าควรจะเชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร หากคู่ความไม่นำสืบพยานหลักฐาน หรือนำสืบไม่ถูกวิธีซึ่งตามกฎหมายห้ามมิให้รับฟังหรือพยานหลักฐานที่นำสืบนั้นกฎหมายห้ามมิให้รับฟัง ศาลนำพยานหลักฐานนั้นมาตัดสินคดีไม่ได้⁴² คำว่า “พยานหลักฐาน” กฎหมายไทย มิได้ให้นิยามศัพท์ไว้โดยเฉพาะว่าหมายถึงอะไร แต่ในทางปฏิบัติเป็นที่เข้าใจกันว่า คำว่า “พยานหลักฐาน” มีความหมายรวมถึงสิ่งใดๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็นบุคคล เอกสาร วัตถุ สถานที่ หรือแม้แต่ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญก็ใช้เป็นพยานหลักฐานในทางอรรถคดีได้⁴³

ในคดีที่ต้องตัดสินกันด้วยพยานหลักฐาน พยานหลักฐานที่จะนำมาวินิจฉัย นอกจากจะต้องเป็นพยานหลักฐานตามความหมายของพยานหลักฐานแล้ว ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานใดได้บ้าง นั้นกฎหมายได้ให้ดุลพินิจศาลในการรับฟังพยานเมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ก็ดี หรือเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ แต่ได้ยื่นฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้ศาลปฏิเสธรับฟังพยานหลักฐานนั้น⁴⁴ ในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงศาลต้องใช้พยานหลักฐานในสำนวน⁴⁵ ห้ามมิให้ศาลรับฟังหลักฐานนอกสำนวน เพราะเป็นพยานหลักฐานที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการนำสืบของคู่ความ และไม่ได้ผ่านกระบวนการนำสืบของศาลในฐานะที่เป็นพยานหลักฐานของศาล⁴⁶

⁴² โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 49.

⁴³ จรัญ ภักดีธนากุล, รวมคำบรรยาย ภาค 2 สมัยที่ 52 ปีการศึกษา 2542 การบรรยายครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยาม พรินติ้ง กรู๊ป จำกัด, 2540), หน้า 191.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 วรรค 1

⁴⁵ พยานหลักฐานในสำนวนหมายถึง พยานหลักฐานที่ผ่านการนำสืบเข้ามาในสำนวนเรื่องนั้น โดยถูกต้องตามหลักกฎหมายว่าด้วยการยื่นพยานหลักฐานแล้ว

⁴⁶ จรัญ ภักดีธนากุล, รวมคำบรรยาย ภาค 2 สมัยที่ 52 ปีการศึกษา 2542 การบรรยายครั้งที่ 6, หน้า 197.

ในการนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการนำเสนอ ทั้งนี้โดยวัตถุประสงค์ประการแรกคือ เพื่อตรวจสอบว่าพยานหลักฐานนั้นเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่จะนำสืบในเรื่องนั้น ประการที่สอง เพื่อให้คู่ความทราบเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะนำสืบกัน จะได้เป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายที่จะรู้เกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะนำเสนอในคดีนั้น และประการสุดท้าย เพื่อให้กระบวนการเป็นไปโดยมีระเบียบและตรวจสอบได้⁴⁷ จากหลักการที่ศาลต้องพิพากษาตามข้อเท็จจริง ซึ่งศาลต้องพิพากษาในประเด็นแห่งคดีและไม่เกินคำขอเป็นสิ่งสำคัญ หรือในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การจะถือว่าจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงตามที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องหาได้หรือไม่ เนื่องจากขัดกับ ป.วิ.พ. มาตรา 198 ทวิ วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า ในคดีขาดนัดศาลจะวินิจฉัยคดีให้คู่ความที่มาศาลชนะคดีก็ต่อเมื่อศาลเห็นว่าข้ออ้างของคู่ความเช่นว่านี้มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย⁴⁸

หรือแม้แต่การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดี เป็นเรื่องดุลพินิจในทางตุลาการหมายความว่า ศาลจะใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ได้ ในคดีแพ่งศาลต้องสืบพยานหลักฐานของทุกๆ ฝ่ายว่าเชื่อสมหนักไปทางฝ่ายใด แม้ไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลยังชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นชนะคดีได้ ศาลมีอำนาจเต็มทีในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอ ให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาไปตามนั้น⁴⁹ แต่ก็มีใช้ว่าต้องชั่งน้ำหนักพยานของคู่ความสองฝ่ายเสมอไป ถ้าปรากฏว่าฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ก่อน คำพยานไม่น่าเชื่อถือ นำสืบไม่สมอ้าง แม้เป็นการนำสืบฝ่ายเดียวโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีพยานมาสืบ คู่ความฝ่ายที่ต้องมีภาระการพิสูจน์ก็ต้องแพ้คดี⁵⁰ ในคดีอาญาโจทก์ต้องนำสืบให้ปราศจากสงสัยว่า จำเลยกระทำผิดจริง⁵¹ ในคดีอาญานั้นใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ถือเป็นหลักสำคัญหลักหนึ่งของหลักนิติรัฐ⁵²

47 พรเพชร วิชิตชลชัย. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 113.

48 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4276/2530, 7036/2540

49 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104

50 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 555/2532

51 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 899/2587

52 คณิต ฌ นคร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 18-19.

3.4. หลักความรวดเร็ว สอดคล้องกับหลักสุภาษิตที่ว่า “Justice delayed is justice denied” ซึ่งแปลเป็นไทยว่าความยุติธรรมที่ล่าช้า คือความยุติธรรมที่ไม่ได้รับการปฏิเสธ หลักความรวดเร็วเป็นหลักสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล การพิจารณาคดีโดยขาดนัดก็รวมอยู่ด้วย⁵³ ในระบบกฎหมายไทยนั้นศาลมีอำนาจอย่างกว้างขวางในกระบวนการพิจารณาให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตามก็เชื่อว่าศาลจะใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานตามใจชอบ เพราะเป็นดุลพินิจในทางตุลาการ จึงจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ในการใช้อ้อยู่บ้าง ก็เพื่อวัตถุประสงค์ให้เกิดความเป็นธรรมกับคู่ความทั้งสองฝ่ายและทำให้คดีสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและประหยัด เช่น เรื่องอำนาจของศาลในการสั่งงดสืบพยาน ถ้าศาลตรวจคำฟ้องคำให้การได้ข้อเท็จจริงฟังยุติเพียงพอที่จะวินิจฉัยประเด็นที่พิพาทแห่งคดีได้แล้ว การสืบพยานโจทก์จำเลยต่อไปก็ไม่เป็นประโยชน์แก่การพิจารณา จะเป็นพยานที่ฟุ่มเฟือยเกินสมควรหรือเป็นการประวิงคดีให้ล่าช้า ศาลมีอำนาจสั่งงดสืบพยานเช่นว่านั้นหรือพยานหลักฐานอื่นต่อไปได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรค 2⁵⁴ เพื่อให้คดีดำเนินไปอย่างรวดเร็วและยุติธรรม กฎหมายห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถามพยานด้วยคำถามอันไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี⁵⁵ และศาลก็มีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่า พยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นหรือไม่⁵⁶

ในปัจจุบันได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ศาลเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพิจารณามากยิ่งขึ้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 193 วรรคหนึ่ง เมื่อศาลรับฟ้องคดีมโนสารแล้ว ศาลต้องกำหนดวันพิจารณาทันที และต้องนัดพิจารณาโดยเร็วด้วยซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีสามัญที่กว่าจะกำหนดวันนัดพิจารณาต้องผ่านกระบวนการอีกมากมายขั้นตอน แต่ในคดีมโนสารนั้น ได้รวบขั้นตอนการการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ง่ายและกระชับขึ้นมาก โดยตัดกระบวนการของวิธีพิจารณาคดีสามัญดังกล่าวข้างต้นออกทั้งหมด กล่าวคือเมื่อศาลรับฟ้องคดีมโนสารแล้วก็ให้ศาลกำหนดวันพิจารณาได้เลย และต้องกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วด้วย โดยให้

⁵³ การพิจารณาโดยขาดนัด คำนึงถึงความรวดเร็วในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เช่น ตามมาตรา 199 ห้ามมิให้จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ เมื่อมาศาลในระหว่างสืบพยาน โจทก์ถามค้านพยานโจทก์ที่ได้เบิกความไปแล้ว

⁵⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 510/2527

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา มาตรา 118 วรรค 3

⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 104

ออกหมายเรียกไปยังจำเลยให้จำเลยมาศาลเพื่อไต่ถามข้อเท็จจริง ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน ซึ่งน่าจะช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของคู่ความ ได้เป็นอย่างมาก ⁵⁷

ในคดีอาญา ในระหว่างการพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยาน หรือทำการอะไรอีก จะสั่งงดสืบพยานหรือการนั้นเสียก็ได้ ศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจที่จะสั่งงดสืบพยานไม่ว่าของคู่ความฝ่ายใด ถ้าศาลเห็นว่าการสืบพยานหรือการนั้นไม่จำเป็นเพื่อให้คดีเสร็จลงโดยไม่ชักช้า ทั้งจะป้องกันคู่ความฝ่ายที่คิดจะใช้สิทธิฟ้องเพื้อหรือประวิงคดีให้เน้นช้อออกไปอีกด้วย ⁵⁸

วิธีพิจารณาในศาลไฮ คอร์ต (Hight Court) ของประเทศอังกฤษ ศาลอาจมีคำพิพากษาแบบรวบรัด (Summary Judgment) ซึ่งมีผลให้คดีเสร็จไปจากศาลอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจำเลยต่อสู้คดี มิได้หมายความว่าคดีทุกคดีจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนปกติ ในกรณีที่จำเลยมิได้มีข้อต่อสู้ที่แท้จริง แต่ต่อสู้เพียงเพื่อประวิงคดี และตามข้อกล่าวหาของโจทก์ โจทก์มีความเชื่อมั่นว่าจำเลยไม่มีข้อต่อสู้ใดๆ โจทก์อาจจะขอให้จำเลยแสดงให้เป็นที่พอใจต่อศาลว่าจำเลยมีข้อต่อสู้ที่อาจทำให้จำเลยชนะคดีได้ ถือเป็นนโยบายในการป้องกันความล่าช้าในคดีที่ปราศจากข้อต่อสู้ ⁵⁹ ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายให้อำนาจศาลพิพากษาแบบรวบรัด (Summary Judgment) ได้เช่นกัน ⁶⁰

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไทยก็มีบทบัญญัติให้ศาลชี้ขาดข้อกฎหมายเบื้องต้น กฎหมายไม่ต้องการให้คดีล่าช้าไปโดยการสืบพยานว่าข้อใดที่ไม่จำเป็นต้องมีการสืบพยานและก็สามารถที่จะวินิจฉัยไปเสียได้ ถ้ารอการสืบพยานคดีก็จะล่าช้า การที่ศาลใช้ดุลพินิจชี้ขาดข้อกฎหมายต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีแน่ใจจริงๆ เพราะถ้าหากเกิดการผิดพลาดทำให้ศาลสูงต้องพิพากษากลับ ก็จะทำให้คดีความล่าช้า ในทางปฏิบัติ ของผู้พิพากษาจะชี้ขาดข้อกฎหมายไม่ถึงห้าเปอร์เซ็นต์ เพราะว่าศาลจะต้องคำนึงถึงหลักว่า ถ้าชี้ขาดไปแล้วจะต้องถูกต้องจริงๆถึงจะชี้ขาด

⁵⁷ ธานีศ เกศพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีมโนสารเร่และคดีไม่มีข้ออยู่ยากที่แก้ไขใหม่ : บทบาทของศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง”, *คู่มือ (มกราคม-มิถุนายน 2542 เล่มที่ 1 ปีที่ 46)*,:121-122.

⁵⁸ คณิง ภาไชย, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด 2539), หน้า 114.

⁵⁹ Stuart Sime, *A Pactical Approach to Civil Procedure*, (London : Blackstone press limited, 1994), p.154.

⁶⁰ Rule 56, Federal Rules of Civil Procedure

ข้อกฎหมายถ้ายังกำกวมอยู่ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่ชี้ขาด เพราะจะทำให้คดีความล่าช้า⁶¹

3.5. หลักกระบวนการพิจารณาต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน มิฉะนั้นไม่สมบูรณ์⁶²

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งนั้น ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามกฎหมาย มิเช่นนั้น จะถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีข้อบกพร่อง ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลว่าด้วยการพิจารณาโดยขาดนัด ย่อมต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของกฎหมายด้วยมิเช่นนั้น จะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ มีบางคดีที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดขั้นตอนของกฎหมาย เช่น กรณีจำเลยขาดนัดพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202 กรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันสืบพยาน และมีได้ร้องขอเลื่อนคดีหรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาลเสียก่อนลงมือสืบพยาน ซึ่งถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณานั้น ศาลต้องมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงทำการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว หากไม่มีคำสั่งดังกล่าวเสียก่อน ก็ไม่เป็นการพิจารณาฝ่ายเดียวตามกฎหมาย เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2181/2519 วินิจฉัยว่า กรณีจำเลยไม่มาศาลในวันสืบพยานจำเลยซึ่งมีหน้าที่นำสืบก่อน และไม่มีเหตุผลให้ศาลเป็นอย่างอื่น ศาลจะต้องสั่งว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาก่อน แล้วจึงจะทำการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียวได้ การที่ศาลชั้นต้นตั้งสืบพยานจำเลยโดยไม่มีคำสั่งไปว่าเป็นเรื่องขาดนัดพิจารณาและที่สั่งให้ถือว่าจำเลยไม่มีพยานมาสืบก็ไม่ได้ระบุว่าจะเพราะเหตุใด จึงเป็นการไม่ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 144/2530 วินิจฉัยว่า กรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันสืบพยานศาลต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 202 คือ ต้องสั่งว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงจะทำการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียวได้ การที่ศาลชั้นต้นสั่งว่าจำเลยไม่มีพยานมาสืบ ให้นำสืบพยานโจทก์ไปโดยมิได้ชี้แจงไปว่าเป็นเรื่องขาดนัดพิจารณา หรือจำเลยประวิงคดี หรือมีข้อเท็จจริงเพียงพอแล้วและไม่ได้ระบุว่ามีเหตุผลอย่างไร จึงเป็นการมิได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว อันเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้จำเลยไม่ได้โต้แย้งการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นในเรื่องนี้ไว้ จำเลยก็มีสิทธิยกปัญหาข้อนี้ขึ้นอ้างอิงในศาลอุทธรณ์และฎีกา เพื่อให้ศาลสูงมีคำสั่งยกคำพิพากษาของศาลชั้นต้น

⁶¹ อุดม เฟื่องฟูง, รวมคำบรรยาย ภาค 2 สมัยที่ 46 ปีการศึกษา 2536 การบรรยายครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยาม พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2536), หน้า 18.

⁶² ชานินทร์ ทรัพย์วิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1, หน้า 73.

และให้ศาลชั้นต้นพิจารณาและพิพากษาคดีใหม่ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 243(2)

และการที่สั่งว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาและสืบพยานโจทก์ไปฝ่ายเดียว ก็เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบเช่นกัน เพราะคดียังอยู่ในระหว่างระยะเวลาที่ศาลชั้นต้นกำหนดให้จำเลยนำส่งสำเนาคำร้องยื่นคำให้การแก้โจทก์และวันนัดสืบพยานโจทก์เป็นอันยกเลิกไปแล้ว

3.6. หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata) ถือเป็นหลักที่สำคัญที่สุดหลักหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว หลักศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา เกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ว่า คำพิพากษาของกษัตริย์ มีความศักดิ์สิทธิ์ต้องยอมรับเป็นที่ยุติ ดังนั้นจึงไม่สามารถพิสูจน์เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งทุกคนต้องผูกพันและปฏิเสธไม่ได้ แม้ว่าในศาลอื่นนั้นบุคคลจะไม่ต้องผูกพัน หรืออาจปฏิเสธคำพิพากษาได้ก็ตาม ข้อความทุกอย่างที่ถูกบันทึกไว้ในคำพิพากษาย่อมมีผลเป็นคำพิพากษาและต้องรับฟังเป็นยุติ⁶³ เมื่อคำพิพากษาของศาลมีความศักดิ์สิทธิ์ ควรที่คู่ความและประชาชนจะยอมรับนับถือและเคารพในเหตุผลของคำตัดสิน ตลอดจนได้รับความเลื่อมใสและศรัทธาจากผู้ใช้กฎหมายและประชาชนโดยคำพิพากษาต้องวางอยู่บนความยุติธรรมและเป็นธรรมแก่คู่กรณีด้วย⁶⁴ เรื่องการพิจารณาโดยขาดนัดเช่นกัน ศาลต้องพิจารณาพิพากษาอย่างรอบคอบ เพื่อให้คู่ความได้รับความธรรมมากที่สุด ศาลต้องตรวจสอบพยานหลักฐานคู่ความอย่างรอบคอบก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา

⁶³ Buzzard May and Howard, Phipson on Evidence. 13th ed. (London : Sweet & Maxwell, 1982), p. 600.

⁶⁴ วรพงศ์ จักรเสน, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 11.